

Social return is sterk in opkomst. De rijksoverheid heeft besloten om met ingang van 1 juli 2011 bij inkopen en aanbestedingen 'social return' als contractvoorwaarde op te nemen¹. Het Brabants Expertisecentrum Socialer Ondernemen (BESO) bracht in dezelfde periode de handleiding 'Social return bij inkoop voor gemeenten' uit². Gemeenten passen al langer en steeds vaker social return toe: in 2010 is dat het geval bij 52% van de gemeenten³. In dit artikel gaan we nader in op social return, de relatie met Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en de vragen die leven bij gemeenten over social return.

Social return

bij inkoop door gemeenten

1. Kamerbrief Kabinetsstandpunt ten aanzien van social return bij het Rijk. 29 april 2011. Den Haag: Ministerie van BZK en Ministerie van SZW.
2. Van Wijk E, Andriessen S, Smit AA en Brouwer P. Social return bij inkoop voor gemeenten. BESO, 2011.
3. Brouwer P, Smit AA, van Wijk E en Zwinkels W. Social return bij het Rijk. Hoofddorp: TNO, 2010.

onderzoek

Wat is social return?

Social return is het maken van afspraken met opdrachtnemers over arbeidsplaatsen, leer-werkplekken en stageplekken voor doelgroepen bij inkoop van diensten, werken en leveringen. Doelgroepen zijn bijvoorbeeld jongeren met een beperking of langdurig werklozen, maar ook stagiairs van beroepsopleidingen. Soms wordt social return vrijer ingevuld, zoals afspraken over het leveren van een bijdrage aan bepaalde maatschappelijke doelen. Social return is in principe mogelijk bij alle inkoopprocedures onder én boven de Europese aanbestedingsdrempel en bij subsidies.

Social return en MVO

Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) en social return liggen eigenlijk in elkaars verlengde. Social return is een manier voor de overheid om MVO door bedrijven te stimuleren. De overheid kan op die manier benadrukken dat het belangrijk is dat mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk komen en dat bedrijven hun verantwoordelijkheid nemen. Uiteraard moet de overheid daarin zelf wel het goede voorbeeld geven.

Social return sluit ook aan bij de landelijke doelstelling van gemeenten om in 2010 75% en in 2015 100% duurzaam in te kopen. Duurzaam inkopen is rekening houden met milieucriteria en sociale aspecten in alle fasen van het inkoopproces. De sociale aspecten die voor duurzaam inkopen geformuleerd zijn, hebben betrekking op ketenafspraken op het gebied van arbeidsomstandigheden (zoals kinderarbeid) en een leefbaar inkomen. Social return valt (nu nog) buiten de gestelde doelen op het gebied van duurzaam inkopen. Het is echter wel, net zoals duurzaam inkopen, een manier om te komen tot 'maatschappelijk verantwoorde' inkoop.

Hoe kan social return worden vormgegeven?

Social return kan op verschillende manieren worden vormgegeven, namelijk door:

- Zaken doen met bedrijven die al met doelgroepen werken; bijvoorbeeld als gemeenten diensten of goederen inkopen bij een sociaal ondernemer, een SW-bedrijf of een regulier bedrijf dat veel doelgroepen inzet.
- Vormen die extra arbeidsplaatsen voor de doelgroep opleveren; bijvoorbeeld door van

de opdrachtnemer te vragen dat hij 5% van de aanneemsom besteedt aan het inzetten van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

- Vormen die andere sociale doelen helpen realiseren, zoals gratis diensten aan instellingen met een maatschappelijk nut of aan bijstandsgerechtigden (bijvoorbeeld juridisch advies).

Welke vorm is het meest geschikt?

Naar effecten van social return, zoals het aantal plaatsingen en de duurzaamheid daarvan, is nog nauwelijks onderzoek gedaan. Daarom is nog niet goed te zeggen welke vorm van social return in welke situatie het beste werkt. Wel is duidelijk dat het meest bereikt wordt met maatwerk. Met maatwerk bedoelen we dat de vorm van social return afgestemd is op de situatie in de gemeente, op de arbeidsmarkt en in het bedrijf en de sector van de opdrachtnemer. Inkopers kunnen op twee momenten in het proces

De samengestelde waarde van de individuele percelen bepaalt of een opdracht Europees moet worden aanbesteed. Opdelen in percelen mag dus niet om onder de Europese aanbestedingseis uit te komen. Het kan zinvol zijn om het inventariseren van mogelijkheden voor opdelen in percelen voor MKB specifiek onderdeel van het inkoopbeleid te maken.

Hanteren we sancties?

Sancties worden ingezet wanneer de opdrachtnemer moedwillig niet voldoet aan de social-returneis. Mogelijkheden voor sancties zijn ontbinding van het contract of een boete (meestal ter hoogte van de niet ingevulde loonsom). Belangrijk is wel dat sancties redelijk, billijk en proportioneel uitgevoerd worden. Als een sanctie wordt opgelegd terwijl de opdrachtnemer alles in het werk heeft gesteld om aan de eis te voldoen, kan de sanctie contraproductief werken. Het is ook belangrijk dat intern vooraf afspraken worden

Social return is het maken van afspraken met opdrachtnemers over arbeidsplaatsen, leer-werkplekken en stageplekken voor doelgroepen bij inkoop van diensten, werken en leveringen

maatwerk toepassen: bij het kiezen van de vorm van social return voor een inkoop of aanbesteding en/of na de toekenning via overleg met de opdrachtnemer over de invulling van social return.

Is social return ook mogelijk bij het MKB?

Het Midden en Klein Bedrijf (MKB) is goed in staat om invulling te geven aan social return door hun kennis van en binding met de lokale situatie. Om het MKB een kans te geven kunnen inkopers opdrachten opdelen in percelen. Zij hebben vaak enige weerstand hiertegen omdat het extra coördinatiewerkzaamheden met zich mee brengt.

gemaakt over de besteding van de inkomsten uit op te leggen sancties: komen die ten goede aan de aanbestedende afdeling, gaan de gelden in de algemene middelen of worden de gelden ingelegd in een fonds om de realisatie van extra (leer)werkplekken te financieren? Het laatste geniet de voorkeur, om de doelstelling van social return niet uit het oog te verliezen.

Hoe vinden we voldoende geschikte kandidaten?

Bij allerlei werkgelegenheidsprogramma's, dus ook bij social return, blijkt de werving en selectie van voldoende geschikte kandidaten een lastig punt. Het

TNO ontwikkelt samen met zeven toonaangevende bedrijven, Stichting In Return Nederland en SW-bedrijven een methode of prestatieladder om de mate waarin bedrijven bijdragen aan werkgelegenheid voor personen met een afstand tot de arbeidsmarkt te (h)erkennen

is daarom verstandig om de doelgroepen niet te smal te kiezen. Ga ook na of er voldoende werkzaamheden zijn die geschikt (te maken) zijn voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dat laatste kunt u bijvoorbeeld voorafgaand aan de inkoop of aanbesteding bespreken met potentiële opdrachtnemers.

Wat moeten we monitoren en hoe?

In de praktijk schiet de monitoring van social return vaak tekort. De aandacht gaat vooral uit naar monitoring van de aanbesteding zelf. Het is daarom verstandig om social return tot verplicht onderdeel van het overleg met de opdrachtnemer te maken of om daarvoor een apart moment af te spreken. Een frequent contact met de uitvoerder, bijvoorbeeld maandelijks, houdt hem of haar scherp. Het is ook een goed moment om vast te stellen of er knelpunten zijn en daarvoor samen met de uitvoerder oplossingen te zoeken.

Monitoring kan plaatsvinden door managementinformatie die is afgesproken in het contract. Denk aan: aantal plaatsingen, type doelgroep, aanwezigheid, (bijvoorbeeld via geklokte uren) en kopieën van stageovereenkomsten en contracten. Het is soms moeilijk na te gaan hoe hard en betrouwbaar de geleverde informatie is. Bijvoorbeeld: telt de uitvoerder een geplaatste uitkeringsgerechtigde niet dubbel in verschillende aanbestedingen? Daarvoor bestaat op

het moment nog geen goede oplossing.

Meedenken hoe knelpunten opgelost kunnen worden, is belangrijk. Tegelijkertijd is het van belang om wel eisen te blijven stellen en niet te snel te accepteren "dat social return in dit geval niet uitvoerbaar is".

Hoe realiseren we duurzame plaatsingen?

De via aanbestedingen gerealiseerde plaatsingen zijn meestal voor de duur van het contract en eindigen zodra het contract is afgerond. In aanbestedingen is het juridisch niet mogelijk om eisen te stellen die de duur van de aanbesteding overstijgen. Maar via social return kan wel duurzame uitstroom gerealiseerd worden, bijvoorbeeld bij leerlingen die in vaste dienst genomen worden, of in sectoren die moeite hebben met het werven van laaggeschoold personeel. Verder kunnen contractmanagers altijd in overleg gaan met opdrachtnemers om te bespreken of een meer duurzame plaatsing van doelgroepwerknemers mogelijk is. Een werkgever is soms best bereid tot afspraken op dit punt.

Verbeterpunten voor de toekomst

Social return is sterk in opkomst, maar er is ook nog een wereld te winnen. Een aantal zaken is voor verbetering vatbaar, zoals:

- De meeste gemeenten passen social return nog niet toe bij alle inkooptrajecten die zich ervoor lenen.
- De 5%-regeling wordt het meeste toegepast, terwijl er ook andere en meer creatieve mogelijkheden zijn om social return in te vullen.
- Het midden- en kleinbedrijf (MKB) staat nog vaak buiten spel.
- De uitvoering van social return en monitoring is voor verbetering vatbaar.

Daarnaast vinden we het belangrijk om te benadrukken dat we er niet zijn met het plaatsen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt voor de duur van een aanbesteding. Uiteindelijk gaat het om duurzaam werken naar vermogen. Bedrijven die dat bieden, moeten daarvoor ook gewaardeerd worden bij aanbestedingen met een social-returneis. Om dit mogelijk te maken, ontwikkelt TNO samen met zeven toonaangevende bedrijven, Stichting In Return Nederland en SW-bedrijven een methode of prestatieladder om de mate waarin bedrijven bijdragen aan werkgelegenheid voor personen met een afstand tot de arbeidsmarkt te (h)erkennen.

Aukje Smit en Peter Brouwer

Dit artikel is grotendeels gebaseerd op de Handleiding social return bij inkoop voor gemeenten die ontwikkeld is in het kader van het Brabants Expertisecentrum Socialer Ondernemen (www.beso-brabant.nl). Vanuit BESO worden Brabantse ondernemers ondersteund bij het in dienst nemen van werkzoekenden die op dat moment niet volledig productief zijn. BESO heeft ook als doel gemeenten te informeren over het stimuleren van socialer ondernemen. In dat kader geeft BESO onder andere informatie over social return.

Aukje Smit en Peter Brouwer zijn als senior onderzoeker en onderzoeker werkzaam bij TNO Arbeid te Hoofddorp.

aukje.smit@tno.nl
peter.brouwer@tno.nl

